

S E R I A D E A U T O R
E R N E S T O S A B A T O

Serie coordonată de
D E N I S A C O M Ă N E S C U

ERNESTO SABATO

Tunelul

Traducere din spaniolă de
TUDORA ȘANDRU MEHEDIŢI

HUMANITAS
fiction

*„...În orice caz, exista un singur tunel,
întunecat și singuratic: al meu.“*

I

E de-ajuns să vă spun că sunt Juan Pablo Castel, pictorul care a omorât-o pe María Iribarne; bănuiesc că toți își mai amintesc de proces și că nu-i nevoie de mai multe lămuriri despre mine.

Deși naiba știe ce ține minte lumea, sau de ce. De fapt, am crezut întotdeauna că nu există memorie colectivă, ceea ce poate fi o formă de apărare a speciei umane. Fraza „orice timp care a trecut a fost mai bun“ nu înseamnă că înainte s-au petrecut mai puține lucruri rele, ci că – din fericire – oamenii le dau uitării. De bună seamă, o asemenea frază nu are valoare universală; eu, de pildă, îmi amintesc mai ales faptele rele și, astfel, aproape că aș putea spune că „orice timp care a trecut a fost mai rău“, dacă prezentul nu mi s-ar părea la fel de îngrozitor ca trecutul; îmi amintesc atâtea calamități, atâtea chipuri cinice și crunte, atâtea fapte mârșave, încât memoria e pentru mine precum lumina înfricoșătoare dintr-un sordid muzeu al rușinii. De câte ori n-am rămas copleșit, ceasuri întregi, într-un colț întunecos al atelierului, după ce am citit vreo știre în ziar

la rubrica poliției! Însă adevărul e că nu aici apare întotdeauna partea cea mai nerușinată a rasei umane; până la un anumit punct, criminalii sunt oameni mai curați, mai inofensivi; nu fac această afirmație pentru că eu însumi am omorât o ființă omenească: e o convingere sinceră și profundă. Un individ e periculos? Ei bine, îl lichidezi și gata. Asta numesc eu o *faptă bună*. Gândiți-vă cât de dăunător este pentru societate ca individul ăsta să-și filtreze mai departe veninul și ca, în loc să fie eliminat, să se urmărească împiedicarea lui recurgându-se la anonime, clevetiri și alte asemenea joshicii. În ce mă privește, trebuie să mărturisesc că regret acum că n-am folosit mai bine timpul cât am fost liber, lichidând șase sau șapte tipi pe care-i cunosc.

Faptul că lumea e îngrozitoare este un adevăr ce n-are nevoie de nici o demonstrație. În orice caz, ar fi de ajuns o singură dovadă: într-un lagăr de concentrare, un fost pianist s-a plâns că-i e foame, și atunci l-au silit să mănânce un șobolan, *dar viu*.

Însă nu despre asta vreau să vorbesc acum; voi spune mai târziu, dacă se ivește ocazia, încă ceva despre povestea cu șobolanul.

II

Cum spuneam, mă numesc Juan Pablo Castel. V-ați putea întreba ce mă îndeamnă să-mi scriu povestea crimei (nu mai știu dacă v-am spus că o să-mi povestesc crima) și, mai cu seamă, să caut un editor. Cunosc destul de bine sufletul omenesc pentru a presupune că vă veți gândi c-o fac din vanitate. Credeți ce poftiți: nu-mi pasă câtuși de puțin; de mult nu-mi mai pasă câtuși de puțin de părerile și dreptatea lumii. Presupuneteți așadar că public povestea asta din vanitate. La urma urmelor sunt făcut din carne și oase, păr și unghii, ca oricare altă ființă omenească, și mi s-ar părea foarte nedrept să-mi cereți, tocmai mie, niște calități deosebite. Omul se crede uneori un supraom, până când își dă seama că este și meschin, murdar și perfid. Despre vanitate nu zic nimic; cred că nimeni nu-i lipsit de acest remarcabil motor al Progresului Uman. Îmi stârnesc râsul domnii aceia care-mi vin cu modestia lui Einstein sau a altora de genul acesta; răspunsul: *e ușor să fii modest când ești celebru*, vreau să spun *să pari modest*. Chiar și atunci când îți închipui că nu există

absolut deloc, o descoperi pe neașteptate în forma ei cea mai subtilă: vanitatea modestiei. Cât de adesea ne lovim de indivizi de felul ăsta! Până și un om, real sau simbolic, precum Christos, a rostit cuvinte sugerate de vanitate sau cel puțin de mândrie. Ce să mai zicem de León Bloy, care se apăra de acuzația de trufie argumentând că-și petrecuse viața servind niște indivizi care nu-i ajungeau nici la degetul mic. Vanitatea se întâlnește în locurile cele mai surprinzătoare: alături de bunătate, de abnegație, de generozitate. Când eram copil și mă exaspera gândul că mama trebuia să moară într-o zi (cu trecerea anilor ajungi să afli că moartea nu-i doar suportabilă, ci și reconfortantă), nu-mi închipuiam că ea ar putea avea defecte. Acum, când nu mai există, trebuie să spun că a fost atât de bună cât poate fi o ființă omenească. Dar mi-aduc aminte că, în ultimii săi ani, când eram deja bărbat în toată firea, mă durea să descopăr că în faptele ei cele mai bune era o foarte subtilă doză de vanitate sau de orgoliu. Ceva mult mai vădit s-a întâmplat chiar cu mine însumi, când a fost operată de cancer. Ca să ajung la timp, am fost nevoit să călătoresc două zile încheiate fără să dorm. Când am ajuns lângă patul ei, chipul său de o paloare cadaverică a reușit să-mi zâmbească ușor, cu duioșie, și a șoptit niște cuvinte de compătimire (ea mă compătimea pentru oboseala mea!). Iar eu am simțit în străfundul sufletului, nedeslușit, orgoliul de a fi venit atât de re-

pede. Mărturisesc secretul acesta ca să vedeți că nu mă consider deloc mai bun decât ceilalți.

Totuși, nu-mi depăn povestea din vanitate. Aș fi poate dispus să admit că există un dram de orgoliu sau de trufie. Dar la ce bun mania asta de a vrea să găsești explicații la tot ce faci în viață? Când am început să scriu eram ferm hotărât să nu dau nici un fel de explicații. Simțeam nevoia să povestesc istoria crimei mele, și doar atât: cui nu-i place să n-o citească. Deși nu cred, fiindcă tocmai cei care caută veșnic explicații sunt cei mai curioși, și mă gândesc că nimeni n-ar pierde ocazia să citească istoria unei crime până la capăt.

Aș putea să trec sub tăcere motivele care m-au îndemnat să scriu paginile astea de mărturisiri; cum n-am însă nici un interes să trec drept excentric, voi spune adevărul, care oricum e destul de simplu: mi-am zis că vor fi poate citite de multă lume, acum că sunt celebru; și, cu toate că nu-mi fac prea multe iluzii despre omenire în general, și despre cititorii acestor pagini în particular, mă însuflețește slaba speranță că vreo ființă ar putea să mă înțeleagă. CHIAR DE-AR FI UNA SINGURĂ.

„De ce – s-ar putea întreba cineva – doar o slabă speranță, dacă manuscrisul o să fie citit de atâția?“ E genul de întrebări pe care le socotesc de prisos. Și totuși trebuie să le ai în vedere, fiindcă lumea pune mereu întrebări de prisos, întrebări care se dovedesc inutile până și la analiza cea mai superficială. Pot vorbi până

obosesc și strigând în gura mare în fața unei adunări
de o sută de mii de ruși: nimeni n-o să mă înțeleagă.
Vă dați seama ce vreau să spun?

A existat o singură ființă care m-ar fi putut înțelege.
Dar era tocmai ființa pe care am omorât-o.

III

Toți știu că am omorât-o pe María Iribarne Hunter. Însă nimeni nu știe cum am cunoscut-o, ce legături au existat între noi și cum mi-a încolțit în minte ideea de-a o omorî. O să încerc să relatez totul imparțial, pentru că, deși am suferit mult din vina ei, n-am pretenția stupidă că sunt perfect.

Am prezentat la Salonul de Primăvară din 1946 un tablou numit *Maternitate*. Era în genul multora de dinainte: cum spun criticii în jargonul lor nesuferit, era puternic, bine structurat. În fine, avea atributele pe care palavragiile aceștia le găseau veșnic în pânzele mele, incluzând „un anume element profund intelectual“. Dar sus, în stânga, printr-o fereastră, se vedea o scenă minusculă și îndepărtată: o plajă solitară și o femeie care privea marea. Era o femeie care privea parcă așteptând ceva, poate vreo chemare stinsă de undeva de departe. Scena sugera, după părerea mea, o singurătate înfrigurată și absolută.

Nimeni n-a luat aminte la scena asta: treceau cu privirea peste ea, ca peste ceva secundar, pesemne decorativ.